



Svečano obilježavanje

125. obljetnice
Botaničkog vrta

Prirodoslovno matematičkog
fakulteta Sveučilišta
u Zagrebu

1889. – 2014.



Najstariji sveučilišni botanički vrt u Hrvatskoj, Botanički vrt Prirodoslovno-matematičkog fakulteta (PMF) Sveučilišta u Zagrebu, 2014. godine nizom različitih događanja svečano će obilježiti 125. obljetnicu svoga neprekidnog djelovanja. Za cijelo vrijeme svoga 125-godišnjeg postojanja Botanički vrt djeluje u sklopu Sveučilišta. Po osnutku je bio u sastavu Mudroslovnog fakulteta, a danas pripada Prirodoslovno-matematičkom fakultetu. Tijekom proteklih 125 godina imao je, a vjerujemo da će i u budućnosti imati, važnu ulogu u sveučilišnoj nastavi, u znanstveno-istraživačkom i stručnom radu u području botanike te u obrazovanju šire javnosti o važnosti zajedničkog djelovanja u cilju zaštite i očuvanja bogate hrvatske flore.

Začetnik ideje o potrebi osnivanja botaničkog vrta pri Botaničko-fiziološkom zavodu Mudroslovnog fakulteta bio je prof. dr. Bohuslav Jiruš, prvi profesor botanike na Zagrebačkom sveučilištu. Punu potporu pružio mu je tadašnji rektor prof. dr. Stjepan Spevec. Na poticaj Sveučilišta 1884. godine Kraljevska zemaljska vlada odlučila je ustrojiti botanički vrt za Kraljevsko sveučilište. Ideju je uspio ostvariti sveučilišni profesor botanike dr. Antun Heinz 1889. godine. Prostor na kojemu se Botanički vrt nalazi od svog osnutka (južna strana Marulićeva trga) prije 125 godina nalazio se na periferiji grada koji je u to vrijeme imao samo 38 000 stanovnika. U to su vrijeme biljke u Vrtu sadene po filogenetskoj srodnosti, ali se istodobno vodilo računa i o estetskoj vrijednosti nasada. Najveći dio Vrta bio je uređen u tzv. pejzažnom (*engleskom*) stilu sa slobodno posadenim skupinama drveća i grmlja te krivudavim stazama. Jedino je cvjetni parter s južne strane staklenika bio izgrađen u *francuskom* stilu, strogo pravilnog i simetričnog tlocrta.



Nacrt Botaničkog vrta iz godine 1889.

Botanički vrt danas je sastavni dio niza lijepih starih zagrebačkih trgova i perivoja poznatih pod nazivom *Lenučijeva* ili *Zelena potkova*. Zbog svoje velike obrazovne, kulturno-povijesne i turističke vrijednosti, kao i sveukupnog značenja za grad Zagreb i Republiku Hrvatsku, Botanički vrt od 1971. godine zakonom je zaštićen kao spomenik parkovne arhitekture. Vrt je također upisan u Registar kulturnih dobara Ministarstva kulture te je zaštićen kao *izvorno gradograditeljsko ostvarenje te kao dovršeni, urbanistički, arhitektonski i parkovno oblikovan prostor*.



Cvjetni parter s pogledom na staklenike (oko 1920.)

Svega desetak godina nakon osnutka Botanički je vrt već imao vrlo bogatu i raznoliku zbirku biljaka, koja danas sadrži više od 5000 različitih svojta. Manje osjetljive drvenaste biljke (drveće i grmlje) uzgajaju se u arboretumu, a osjetljivije vrste iz toplijih područja prezimljavaju u staklenicima. Uresne zeljaste biljke uzgajaju se na cvjetnom parteru, oko jezera i na gredicama *cvjetne duge*. Posebno vrijedan dio zbirke čine samonikle biljne vrste, predstavnici vrlo brojne i raznolike hrvatske flore, koje se uzgajaju u biljnogeografskim skupinama – kamenjarama (krška, dvije mediteranske, submediteranska). Osobito se ističe gotovo 300 zakonom zaštićenih vrsta hrvatske flore, a dvije najpoznatije hrvatske endemične biljke, velebitska degenija i dubrovačka zečina, povremeno se mogu i nabaviti u Vrtu. Zbirka tropskih i subtropskih biljaka uzgaja se u staklenicima, a tijekom ljeta biljke se iznose na otvoreni prostor. Močvarsko bilje raste u jezercima, u bazenima i u malom stakleniku na parteru. Vrijedan dio zbirke smješten je i na sistematskom polju koje je uređeno za potrebe sveučilišne nastave botanike.

125. obljetnica Botaničkog vrta



Fontana okružena bazenima s lopočima (1924.)



Izložba *Velebitska degenija* u izložbenom paviljonu (2008.)

Današnja djelatnost Botaničkog vrta PMF-a u potpunosti ispunjava sve uvjete koji proizlaze iz općeprihvaćene *definicije* koja određuje što je botanički vrt i po čemu se botanički vrtovi razlikuju od ostalih vrtova i perivoja. Prema toj definiciji, botanički je vrt institucija koja posjeduje dokumentiranu zbirku živih biljaka koja služi znanstvenim istraživanjima, očuvanju biološke raznolikosti, obrazovanju i koja je otvorena javnosti. U skladu s time, naša zbirka biljaka propisno je dokumentirana i već dulje

od stoljeća koristi se u sveučilišnoj nastavi i za istraživanja. Botanički vrt od osnutka je otvoren javnosti, građani ga mogu besplatno razgledavati. Brojni edukacijski i popularizacijski sadržaji koje organiziraju djelatnici Vrtu privlače posjetitelje, što je najbolje vidljivo iz podatka da je Botanički vrt po posjećenosti treća turistička znamenitost u Zagrebu.

Botanički vrt PMF-a član je svjetske organizacije botaničkih vrtova *Botanical Gardens Conservation International* (BGCI) koja okuplja gotovo tisuću botaničkih vrtova iz cijeloga svijeta. Ovo članstvo uvelike pomaže u nastojanjima da Botanički vrt, koliko je to moguće uz novac kojim raspolaže, razvija svoju djelatnost razmjenjujući iskustva s botaničkim vrtovima u svijetu.



Djelatnost botaničkih vrtova u 21. stoljeću u najvećoj je mjeri posvećena istraživanjima i zaštiti samoniklih biljaka te obrazovanju javnosti. Botanički vrtovi svugdje u svijetu, pa tako i naš Botanički vrt PMF-a, svojom djelatnošću doprinose ostvarenju niza usvojenih međunarodnih

Najmladi otkrivaju raznolikost biljnog svijeta
Botaničkog vrta uz stručnu pratnju

konvencija i sporazuma čiji je zajednički cilj očuvanje i zaštita rijetkih i ugroženih biljaka.

Tijekom posljednjih dvadesetak godina Botanički vrt posjetiteljima nudi sve više različitih aktivnosti i događanja. Jedna od najstarijih obrazovnih aktivnosti namijenjenih posjetiteljima jesu obilasci Vrta uz stručnu pratnju. Obnovom izložbenog paviljona 2007. godine Vrt je dobio reprezentativan izložbeno-edukacijski prostor u kojemu se organiziraju izložbe čiji je sadržaj uvijek na neki način povezan s biljnim svijetom. Ti su događaji iznimno dobro posjećeni. Tako je, primjerice, izložbu *Čudesa šuma*, organiziranu u povodu svjetske godine šuma, tijekom samo pet mjeseci posjetilo više od 11 000 posjetitelja, među kojima je bilo oko 4000 stranaca. Svake se godine u izložbenom paviljonu za djecu i građane održi i nekoliko desetaka radionica u čijem je središtu biljni svijet.

Radi ostvarivanja zajedničkih ciljeva djelatnici Botaničkog vrta PMF-a povezali su se s ostalim vrtovima i arboretumima u Hrvatskoj. Sa željom da mala zajednica botaničkih vrtova i arboretuma Hrvatske zajednički djeluje i razmjenjuje iskustva, ali i da istovremeno potakne svoje vlasnike i javnost općenito da se pokuša bolje brinuti o održavanju vrta koje imamo, 2011. godine pokrenuli smo godišnju manifestaciju *Tjedan botaničkih vrtova i arboretuma Hrvatske*. Već prve godine održavanja odaziv javnosti bio je iznad očekivanja te s ponosom možemo istaknuti da su u tom događaju 2013. godine sudjelovala 22 vrta, uz približno 10 000 zadovoljnih posjetitelja.

Budući da gradska djeca većinom nemaju prilike sama uzgajati biljke, 2013. godine u Vrtu je uređen i otvoren *Dječji povrtnjak i cvjetnjak*. Djeca iz obližnje osnovne škole i dječjeg vrtića, zajedno sa svojim učiteljicama i odgojiteljicama te uz stručnu pomoć djelatnika Vrta, posijala su i posadila *svoje* povrće i cvijeće koje su njegovala cijelu sezonu, do jesenske berbe plodova.

Vrijedno je istaknuti da se stručni suradnici Botaničkog vrta, uz spomenuti stručni rad, bave i znanstvenim istraživanjima na području botanike. Rezultati njihova stručnog i znanstvenog rada mogu se naći u stručnim i znanstvenim publikacijama.



Radionica *Botanička čarolija: igramo se herbariziranja!* održana u sklopu trećeg Tjedna botaničkih vrtova i arboretuma Hrvatske (2013.)



I veliki i mali siju i sade u novom *Dječjem povrtnjaku i cvjetnjaku* (2013.)





BOTANIČKI
VRT

1828-1830



125. obljetnica Botaničkog vrta





Svečano otvaranje *Tjedna botaničkih vrtova i arboretuma Hrvatske* u izložbenom paviljonu Botaničkog vrta (2011.)

125. obljetnica Botaničkog vrta

U Botaničkom vrtu PMF-a tijekom cijele 2014. godine organizirat će se niz različitih aktivnosti u znaku 125. obljetnice Vrta. Tako će se u svibnju u izložbenom paviljonu održati svečano otvaranje četvrtog *Tjedna botaničkih vrtova i arboretuma Hrvatske*. Ovu manifestaciju, već četvrtu godinu zaredom, organizira Sekcija botaničkih vrtova i arboretuma Hrvatskog botaničkog društva. Svečanoj proslavi 125. obljetnice Vrta pridružit će se u lipnju tridesetak nacionalnih predstavnika botaničkih vrtova iz svih zemalja Europske unije, Švicarske i Norveške, koji su ujedno i članovi Konzorcija europskih botaničkih vrtova (*European Botanic Gardens Consortium*, BGCI). Na poziv voditeljice Botaničkog vrta, ujedno predstavnice Hrvatske u Konzorciju, redoviti sastanak Konzorcija održat će se uoči same proslave u Botaničkom vrtu. U rujnu će se u Vrtu održati Sveučilišna vrtna zabava kojom Sveučilište u Zagrebu već nekoliko godina obilježava početak akademske godine.

Tijekom godine očekuje se da Grad Zagreb postavi novi pješački nathodnik iznad Miramarske ceste kojim će se na istočnoj ogradi Vrta otvoriti novi ulaz u Botanički vrt. Također se planira postavljanje privremenih plastenika potrebnih za smještaj biljaka tijekom rekonstrukcije i obnove izložbenih staklenika. Očekujemo da će se financijska pomoć za obnovu staklenika, prema obećanju gradonačelnika Milana Bandića, osigurati iz sredstava gradskog proračuna. Treba istaknuti da Grad Zagreb već desetljećima redovito sufinancira djelatnost Vrta, a posljednjih godina i znatno sudjeluje u financiranju obnove infrastrukture i starih povijesnih građevina u Botaničkom vrtu zajedno sa Sveučilištem u Zagrebu i Prirodoslovno-matematičkim fakultetom.



Sveučilišna vrtna zabava ispred izložbenog paviljona u Botaničkom vrtu (2011.)



Gradonačelnik Milan Bandić pozdravlja uzvanike Sveučilišne vrtno zabave na kojoj je promoviran projekt obnove izložbenih staklenika (2013.)

Preliminarni raspored događanja u Botaničkom vrtu tijekom 2014. godine

1. travnja

- otvaranje Botaničkog vrta posjetiteljima
- podjela nagrada djeci, dobitnicima kviza organiziranog u sklopu izložbe *U Hrvatskoj se fura NATURA 2000 – hrvatska kockica u europskoj slagalici* održane u izložbenom paviljonu 2013. godine

18. travnja

- proslava Dana Prirodoslovno-matematičkog fakulteta

5. svibnja

- stručni skup članova Sekcije botaničkih vrtova i arboretuma Hrvatskog botaničkog društva *Budućnost hrvatskih botaničkih vrtova u Europskoj uniji*

od 12. do 18. svibnja

- četvrti *Tjedan botaničkih vrtova i arboretuma Hrvatske*

od 6. do 8. lipnja

- radni sastanak Konzorcija europskih botaničkih vrtova (EBGC)

8. lipnja

- središnja svečanost obilježavanja 125. obljetnice Botaničkoga vrta, kojoj će prisustvovati predstavnici hrvatske državne vlasti, Grada Zagreba i zagrebačkog Sveučilišta te predstavnici europskih botaničkih vrtova
- na svečanosti će, između ostaloga, biti dodijeljene zahvalnice za izniman doprinos radu i promicanju Botaničkoga vrta te će biti predstavljena poštanska marka izdana u povodu ovoga jubileja

u rujnu

- Sveučilišna vrtna zabava





Staklenici i klila (1895.)



Stoljetnim staklenicima potrebna je obnova (2013.)

125. obljetnica Botaničkog vrta

Tijekom proteklog desetljeća, marom Grada Zagreba i Sveučilišta u Zagrebu u Botaničkom vrtu PMF-a obnovljeni su, uz ostalo, izložbeni paviljon, istočna ograda, glavni ulaz i mreža hidroinstalacija. Međutim, središnji kompleks izložbenih staklenika izgrađen 1891. godine, vrijedan primjer specifičnog arhitektonskog nasljeđa i kompleks jedinstvenih sačuvanih staklenika toga tipa u Hrvatskoj, jedina je vrijedna građevina na *Zelenoj potkovi* koja je do danas ostala u vrlo lošem stanju, jer od izgradnje staklenici nisu temeljito obnavljani.

Nakon izgradnje prvih staklenika u svijetu izložbeni staklenici postupno su postajali neizostavan dio svakog većeg botaničkog vrta. Može se reći da se u 19. stoljeću i početkom 20. stoljeća vrijednost botaničkih vrtova mjerila brojnošću zbirke tropskih biljaka koje su posjetiteljima bile izložene u staklenicima. Zbog toga su i u Botaničkom vrtu Sveučilišta u Zagrebu krajem 19. stoljeća izgrađeni staklenici za uzgoj egzotičnih tropskih biljaka. Staklenici su korišteni dulje od stoljeća te ih je sada potrebno temeljito obnoviti i urediti. Projekt obnove i sanacije izložbenih staklenika pripremljen je u suradnji autora arhitekta konzervatora Mladena Perušića i voditeljice Vrta Biserke Juretić. U obnovljenim staklenicima predviđen je prostor za suvenirnicu i banku sjemenki. Raspored zbirki biljaka iz toplih područja u staklenicima bit će jednak kao što je bio i prilikom izgradnje krajem 19. stoljeća te je zadržano i izvorno

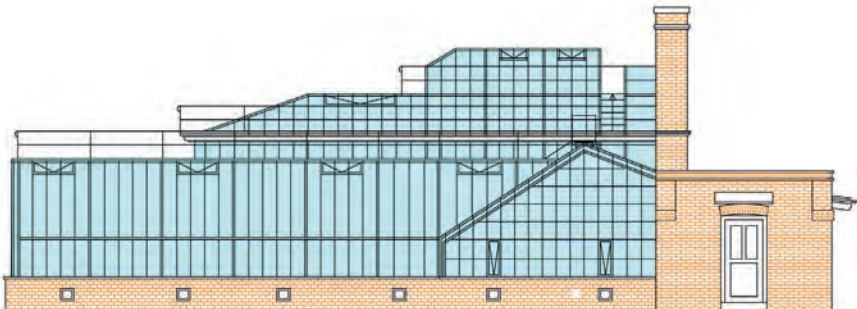
nazivlje. Obnova izložbenih staklenika doprinijela bi cjelovitosti povijesnog arhitektonskog nasljeđa u perivojnom okviru zagrebačkog Donjeg grada, a građanima ponovno omogućila razgledavanje tropskog bilja koje se uzgaja u zatvorenom prostoru. Obnova izložbenih staklenika i nastavak obogaćivanja djelatnosti Botaničkog vrta i obnove vrijednih građevina planira se izvesti uz pomoć Grada Zagreba i sredstava europskih fondova. U vezi s time, vrijedno je istaknuti da je izrađen projekt HORTUS (Hrvatski komadić raja tragom europskog sjaja) koji je 2013. godine prihvaćen na natječaju *Ministarstva regionalnoga razvoja i fondova Europske unije* u okviru Programa pripreme i provedbe razvojnih projekata prihvatljivih za financiranje iz fondova Europske unije. Nadamo se da će sljedeće godine započeti radovi na obnovi izložbenih staklenika, a potom i realizacija cijelog projekta HORTUS.



U tropskim staklenicima već desetljećima uzgajamo rijetku i endemičnu vrstu orhideje *Stanhopea hernandezii*, koja potječe iz Meksika



Projekt rekonstrukcije izložbenih staklenika, pročelja (autor arhitekt konzervator Mladen Perušić, 2013.)





Slava Raškaj: *Lopoči u Botaničkom vrtu u Zagrebu*
(1899., Zagreb, Hrvatski školski muzej)



Botanički vrt

Botanički zavod s Botaničkim vrtom
Biološki odsjek
Prirodoslovno-matematički fakultet
Sveučilište u Zagrebu

Marulićev trg 9a, 10000 Zagreb
+385 1 48 98 060
botgarzg@botanic.hr
<http://hirc.botanic.hr/vrt/home.htm>

Tekst priredila Biserka Juretić

